

BILTEN RG35

Bilten Radne grupe NKEU za Poglavlje 35
Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji

NACIONALNI KONVENT

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji predstavlja stalno telo u okviru kojeg se vodi tematski strukturirana debata predstavnika državne administracije, političkih partija, nevladinih organizacija, stručnjaka, privrede, sindikata i profesionalnih organizacija, o pristupanju Srbije Evropskoj uniji.

RADNA GRUPA 35

Cilj Radne grupe NKEU za pregovaračko poglavlje 35: Ostala pitanja - Kosovo jeste da pomogne proces normalizacije odnosa i unapredi život građana Srbije i Kosova kroz zastupanje predloga praktičnih politika, konkretnih rešenja za implementaciju Briselskog sporazuma i kroz promociju vrednosti Evropske unije.

Radna grupa je otvorena za sve organizacije civilnog društva, profesionalna i akademska udruženja i pojedince-eksperte koji se bave ovom temom.

Fond za humanitarno pravo

PROCESUIRANJE RATNIH ZLOČINA I PRONALAŽENJE NESTALIH OSOBA - KLJUČNI ZA UNAPREĐENJE ODNOSA

Predrag Miletić, istraživač / analitičar, Fond za humanitarno pravo
e-mail: documentation@hlc-rdc.org

Da bi se proces unapređenja dobrosusedskih odnosa Srbije i Kosova odvijao u skladu sa Poglavljem 35 pregovora o pristupanju Evropskoj uniji (EU), razumno bi bilo, naravno, prepoznati i otkloniti one uzroke koji proces otežavaju. U ovom članku pokušaću da razmotrim neke od uzroka sa strane obaveza Republike Srbije, ali iz aspekta onoga čime se bavi Fond za humanitarno pravo (FHP).

U skladu sa pregovaračkim okvirom usvojenim 2014. godine, Srbija „treba da nastavi da konstruktivno učestvuje u inkluzivnoj regionalnoj saradnji“, gde će se napredak meriti „u odnosu na to u kojoj meri se Srbija zalaže za rešavanje nerešenih pitanja i problema nasleđenih iz prošlosti“.¹ Ako pogledamo sadržaj Poglavlja 35 i konstatujemo političke prilike - jasno je da proces stagnira. Ostavimo sa strane za sad taj aspekt procesa pregovora vezan za carine, slobodu kretanja, lokalnu samoupravu, pravosuđe i dr. i zapitajmo se koji su to još „dalji sporazumi koji bi vodili sveobuhvatnom unapređenju dobrosusedskih odnosa između Srbije i Kosova“,² kako je to navedeno u Poglavlju 35?

Krenućemo od tragičnog bilansa ljudskih gubitaka rata na Kosovu koji iznosi 13.578 ubijenih i nestalih. Izvor ovih podataka je istraživanje FHP i FHP Kosovo na projektu „Kosovska knjiga pamćenja“, i podaci se odnose na period 1998-2000.³ Od ukupnog broja žrtava, Albanaca je 10.830

(8.705 civila), Srba i Crnogoraca 2.281 (1.259 civila), dok je Roma, Bošnjaka i žrtava ostalih nacionalnosti 467 (404 civila). Problem nestalih osoba se u svakoj prilici posebno ističe kao jedna od najvećih prepreka u procesu unapređenja dobrosusedskih odnosa. Članovi porodica nestalih žrtava već skoro dvadeset godina čekaju da posmrtni ostaci osoba koje su nestale tokom i nakon rata budu pronađeni. To je teret sa kojim se više hiljada građana u Srbiji i na Kosovu svakodnevno nosi. Prema podacima Međunarodnog komiteta crvenog krsta iz avgusta 2018, i dalje se traga za 1.648 osoba. Prema etničkoj pripadnosti, nestalih Albanaca je nešto više od 1.100, Srba oko 440, dok je Roma, Bošnjaka, Aškalija, Turaka i drugih nealbanaca nešto više od 100. Od kraja rata (1999. godine) pa do avgusta 2018. godine, 2.819 žrtava rata na Kosovu, koje su se kraće ili duže vreme vodile kao nestale, je ekshumirano, identifikovano i predato porodicama.

Ako podatke o broju ubijenih i nestalih koje smo predočili uporedimo sa činjenicom da se pred nadležnim sudovima u Beogradu od 2003. godine do danas po optužnicama za ratne zločine na Kosovu vodilo samo devet predmeta, sa ukupno 53 optuženih, od kojih je do danas samo njih devetoro pravosnažno osuđeno, jasno je da je samo jedan zanemarljivo mali procenat zločina procesuiran i da ogroman posao na jačanju vladavine prava tek predstoji. Ni pred sudovima na Kosovu situacija nije značajno bolja,⁴ ali to nije tema ovog članka.

¹ „Opšta pozicija EU“, Konferencija o pristupanju Srbije EU, 2014, nezvanični prevod.

² Isto

³ Kosovska knjiga pamćenja 1998-2000, FHP i FHP Kosovo, dostupno na: http://www.kosovskaknjigapamcenja.org/?page_id=48.

⁴ „Pregled suđenja za ratne zločine na Kosovu 1999-2018“, FHP Kosovo, 2018, dostupno na: <http://www.hlc-kosovo.org/sr/pregled-sudenja-za-ratne-zlocine-na-kosovu-1999-2018-2/>.

Ako se osvrnemo i na priznate i sudski utvrđene činjenice pred MKSJ o masovnim grobnicama otkrivenim nakon 2000. u Srbiji (presuda u predmetu Šainović i drugi i presuda u predmetu Vlastimir Đorđević), vidimo da su u pitanju tri masovne grobnice otkrivene tokom 2001. godine (Batajnica, Perućac, Petrovo Selo), i naknadno otkrivena masovna grobnica u Rudnici (2014.), sve ukupno sa oko 1.000 žrtava. Međutim, ove utvrđene činjenice nisu dovoljno podstakle Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije da sprovede dalju istragu u cilju kompletnog rasvetljavanja činjenica i prikupljanja dokaza i podizanja optužnica - iako je za svaku od žrtava pronađenih u masovnim grobnicama poznato vreme i mesto stradanja, kao i zona odgovornosti brigada Vojske Jugoslavija i/ili jedinica MUP RS. I vlast u Srbiji nakon 2000. godine je iskoristila otkrivanje masovnih grobnica 2001. godine samo radi opravdanja za izručenje optuženog Slobodana Miloševića MKSJ, nakon čega je narativ o masovnim grobnicama upadljivo sklonjen iz fokusa javnosti.

Nasleđe Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u smislu prikupljene arhive, dokumentacije i dokaza je takvo da daje dovoljno materijala istražiteljima i tužiocima za otkrivanje i procesuiranje srednje i niže rangiranih zvaničnika VJ i MUP RS. FHP već godinama skreće pažnju javnosti na bogatu arhivu MKSJ baveći se istraživanjem kroz publikovanje dosijea o ratnim zločinima i kroz podnošenje krivičnih prijava protiv pojedinačnih počilaca ratnih zločina.

Dakle, ako bi Republika Srbija odlučila da se ozbiljno posveti nastojanju da povрати poverenje žrtava i zajednica pogođenih sukobom i da preuzme odgovornost i iskreno, u skladu sa narativom koji deklarativno promovise u procesu pridruživanja EU, morala bi da se najozbiljnije prihvati obaveza iz pregovaračkih okvira i poglavlja 35 pregovora sa EU, koje u vezi sa saradnjom sa EULEX-om, glase: „Srbija pruža javnu podršku sudskom postupku koji vodi EULEX, uključujući i Specijalizovana veća i Specijalizovano tužilaštvo“.

Srbija bi najpre morala da skine oznaku državne tajne i otvori vojne i policijske arhive, sprovede nepristrasnu istragu, utvrdi lokacije preostalih masovnih grobnica na svojoj teritoriji, i ekshumira, identifikuje i preda porodicama posmrtnu ostatke žrtava koje se već 20 godina vode kao nestala lica. Paralelno sa tim procesom, kroz istragu bi se morale prikupiti činjenice i dokazi potrebni za podizanje novih optužnica protiv lica odgovornih za ubistva i prikrivanje zločina kojima bi se sudilo pred Odeljenjem za ratne zločine Višeg suda. To bi nesumnjivo imalo pozitivan efekat na srpsko društvo u celini. Najpre, međunarodna reputacija i ugled Srbije bi porasli. Uspeh u pronalazenju nestalih lica i procesuiranju ratnih zločina bi Srbiju približio EU. Kadrovi u vojsci, policiji i administraciji povezani sa zločinima bi izgubili svoj uticaj i moć. Srbija bi dobila priliku da kroz izbalansiran i profesionalan odnos promeni

percepciju većeg dela javnosti i poboljša informisanost društva o događajima vezanim za ratove u SFRJ.⁵ Na taj način bi se smirile međuetničke tenzije, posebno među mladima. Priština i kosovske vlasti bi bili motivisani da preduzmu iste napore da se pronađu nestala lica čiji su posmrtni ostaci na teritoriji Kosova.

Zbog čega vlast u Republici Srbiji odbija da se posveti ovom pitanju na odgovarajući način? Najpre, jasno je da osobe povezane sa ratnim zločinima i dalje drže važne pozicije u strukturama vlasti i opstruišu proces. Dobar primer za ilustraciju problema nestalih lica je i dobro poznata beleška “Nema leševa, nema zločina” – zapis iz radne beležnice Obrada Stevanovića, nekadašnjeg pomoćnika ministra MUP RS. Namera da lokacije na kojima se nalaze masovne grobnice ostanu sakrivene sračunata je su cilju izbegavanja krivične odgovornosti. Priznavanje zločina i suočavanje sa prošlošću bi za Srbiju značilo i nove tužbe pred Međunarodnim sudom pravde. Otvorilo bi se i pitanje materijalnih i simboličkih reparacija i ratne odštete, što vlast u Srbiji takođe svesno želi da izbegne i odloži.

Broj faktora koji danas otežavaju unapređenje dobrosusedskih odnosa Srbije i Kosova raste iz dana u dan. Osobe osuđene za ratne zločine su poslanici u republičkom parlamentu, pojavljuju se u emisijama sa nacionalnim frekvencijama, članovi su vladajuće stranke, učestvuju na predizbornim mitinzima i okruglim stolovima, ulicama se daju imena ratnika koji se proglašavaju herojima, stvaraju se novi mitovi dok se zvanično, formalno i oficijelno, a potpuno suprotno delima, deklarativno podržavaju proces pridruživanja EU i principi.

Umesto zaključka, smatramo da je preduslov za unapređivanje dobrosusedskih odnosa Srbije i Kosova konačan raskid sa negativnim nasleđem prošlosti. Kome nije jasno zašto nerešeno pitanje nasleđa predstavlja problem, može da poseti društvene mreže, forume ili internet portale gde se mogu pratiti pretežno negativni stavovi i mišljenja generacija srednje i mlade dobi. Posledice ignorisanja ovih mišljenja i stavova koji su u velikoj meri radikalizovani postojećim narativima mogu dovesti do ponavljanja sukoba u bliskoj budućnosti. Zbog toga, uzajamno poverenje, smanjivanje konfliktnog potencijala u regionu, sigurnost građana, a pre svega Srba na Kosovu i Albanaca u Srbiji, okončanje političke manipulacije koja građane obe države drži kao taoce nacionalističke politike i stvaranje osnova za ekonomski prosperitet i jačanje demokratije i vladavine prava su imperativi kojima oba društva moraju da teže.

⁵ “Obaveštenost građana Srbije o ratovima ‘90-ih godina, ratnim zločinima i suđenjima optuženima za ratne zločine”, Demostat, 2017, dostupno na: http://www.hlc-rdc.org/wp-content/uploads/2018/01/Istrazivanje_javnog_mnjenja_Sudjenja_za_ratne_zlocine_Demostat.pdf.

Fond za humanitarno pravo

Fond za humanitarno pravo (FHP) pomaže post-jugoslovenskim društvima da uspostave vladavinu prava i prihvate nasleđe masovnog kršenja ljudskih prava, kako bi se utvrdila krivična odgovornost za počinioce, zadovoljila pravda i onemogućilo ponavljanje zločina.

Od svog osnivanja 1992. godine FHP istražuje, dokumentuje i izveštava o ratnim zločinima i drugim kršenjima ljudskih prava počinjenim tokom ratova u bivšoj Jugoslaviji u periodu 1991-2000. godine. Prikupljenu dokumentaciju FHP koristi za oblikovanje i zagovaranje primene mehanizama tranzicione pravde, sa ciljem da oni pomognu državama i društvima da priznaju i prihvate odgovornost za počinjena nedela. Centralno mesto u svojim inicijativama FHP ustupa žrtvama, slušajući i pomažući da ispričaju svoje iskustvo. O tome svedoči i oko 30.000 arhiviranih izjava žrtava i svedoka, koje čuvaju pamćenje na njihovo stradanje i predstavljaju okosnicu jedinstvenog popisa ljudskih gubitaka tokom ratova u bivšoj Jugoslaviji.

Arhiva FHP-a čuva i kopije skoro celokupne javne arhive Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, kao i jedinstvenu Bazu podataka ubijenih i nestalih tokom sukoba na Kosovu 1998-1999. godine, koju je FHP izradio zajedno sa FHP Kosovom.

Praćenjem suđenja za ratne zločine, zastupanjem žrtava u krivičnim, parničnim i administrativnim postupcima, istraživanjem o potencijalnim počiniocima, i podnošenjem krivičnih prijava protiv pojedinaca za koje postoje ozbiljne indicije da su umešani u ratne zločine, FHP pomaže, podržava i čini transparentnijim proces uspostavljanja odgovornosti za zločine počinjene tokom 1990-ih. FHP je jedan od pokretača inicijative za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i kršenjima ljudskih prava tokom rata u bivšoj Jugoslaviji (REKOM), koju danas podržava više od 2000 organizacija i pojedinaca širom regiona Zapadnog Balkana okupljenih u Koaliciji za REKOM.

Obrazovni program FHP-a omogućava sticanje kritičkog znanja o nedavnoj prošlosti i konceptu tranzicione pravde, i otvara put ka odgovornom doprinosu širem društvenom dijalogu o odgovornosti za počinjene zločine.

FHP pravovremeno informiše javnost i donosi odluku o svim važnim temama i događajima u vezi sa tranzicionom pravdom u Srbiji i šire, podseća na počinjene zločine i njihove žrtve, i pokreće dijalog koji će osigurati potpuno priznanje i pamćenje svih žrtava ratnih zločina.

Više o organizaciji je dostupno na www.hlc-rdc.org

Crno beli svet - Poruke o napadu Albanaca na Sever Kosova: Skretanje pažnje sa važnih pitanja ili priprema za moguće scenarije?

Tim online portala Crno beli svet je pitao poznavaoce bezbednosnih prilika – sa Severa Kosova, iz Beograda i Prištine – kako tumače kontinuirane poruke predsednika Vučića o napadu na Srbe i otimanju Severa Kosova, da li išta u bezbednosnom smislu ukazuje na mogućnost napada na Sever, kao i šta su najveći bezbednosni rizici po Srbe na Kosovu. Narativ o svepristunoj albanskog pretnji stariji je od sadašnjeg režima, a poruke o napadu na Sever Kosova imaju za cilj produženje vanrednog stanja, pripreme građana na moguće scenarije i izazivanje lažnih tenzija – navode intervjuisani. Članak u celosti je dostupan [ovde](#).

Najava – Forum za etničke odnose: Nova paradigma za Kosovo i Srbiju

Forum za etničke odnose, u saradnji sa Kosovskim fondom za otvoreno društvo i Fondacijom za otvoreno društvo, Srbija, organizuje novu sesiju „Diplomatski dijalog“ na temu: Nova paradigma za Kosovo i Srbiju. Rasprava će se održati u četvrtak, 14. marta 2019. godine, sa početkom u 12:00, u Aeroklubu u Beogradu. Govornici će biti: Veton Surroi, publicista i dr Dušan Janjić, predsednik Upravnog odbora Forum za etničke odnose. Osnovni cilj rasprave je da se svestrano sagledaju sadašnji izazovi (povoljne prilike, ali i prepreke) i da se ukaže na mogućnosti unapređenja dijaloga koji bi doveo do postizanja dogovora obe strane.

NVO Aktiv: Intervjuom sa Vetonom Suroijem započeta nova sezona Sporazuma

U prvoj emisiji novog ciklusa TV emisije Sporazum koju realizuje NVO Aktiv govorilo o tome zašto su pogoršani odnosi Beograda i Prištine, ima li prostora za sveobuhvatni sporazum ili kompromis? Da li takse na robu iz Srbije i Bosne i Hercegovine vode Kosovo u vanredne izbore? Gost emisije je bio Veton Suroi, jedan od najpoznatijih savremenih kosovskih intelektualaca. Emisija je dostupna na [linku](#).

U Biltenu Radne grupe NKEU za Poglavlje 35 se iznose stavovi o pregovorima između Beograda i Prištine, prednostima i posledicama ponuđenih rešenja na stanje demokratije i društva u Srbiji, položaj i zaštitu etničkih zajednica na Kosovu, regionalnu stabilnost i pomirenje, Evropske integracije Srbije i druge važne teme od interesa za razvoj našeg društva. U biltenu se objavljuju tekstovi i stavovi članica Radne grupe, ali se daje mogućnost i drugim društvenim i političkim akterima da iznesu svoje stavove po pitanjima od značaja za Poglavlje 35. Bilten izlazi više puta mesečno, distribuira se putem elektronske pošte, i može da se preuzme sa internet stranice Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, kao i sa stranice Instituta za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER) koji koordinira radom Radne grupe za Poglavlje 35 i uređuje sadržaj biltena.

BILTEN RADNE GRUPE NACIONALNOG KONVENTA O EVROPSKOJ UNIJI ZA POGLAVLJE 35

Broj 10 (mart 2019.)

poglavlje35@regionalnirazvoj.org

www.eukonvent.org

www.regionalnirazvoj.org

Mišljenja i stavovi izraženi u ovom Biltenu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno zvanične stavove Fondacije za otvoreno društvo, Srbija, Evropskog pokreta u Srbiji, ni InTER-a.